

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

LIFE Overdrev II

Site Specific Action Plan

for Naturstyrelsens projektarealer

i Natura 2000-område
Suså med Tystrup-Bavelse Sø og Slagmo-
sen (DK006Y275)
2010-2013

Indhold

Titel:

LIFE Overdrev II
Site Specific Action Plan
for Naturstyrelsens projektarealer

i Natura 2000-område
Suså med Tystrup- Bavelse Sø and
Slagmosen (DK006Y275)

Udgiver:

Naturstyrelsen
Sollerupvej 24
5500 Faaborg
www.nst.dk

År:

2012

Foto:**Bidrag:**

Rasmus Ejrnæs, Århus Universitet, Grenåvej 14, 8410 Rønde

Amphi Consult, Forskerparken 10, 5230 Odense M

Palle Jørum, Åløkken 11, 5250 Odense SV

Kort:

Naturstyrelsen, på baggrund af kortmaterialer i henhold til tilladelse
G18/1997 (Kort og Matrikelstyrelsen)

1. Baggrund	4
2. Områdebeskrivelse	4
3. Fredninger	6
4. Aktuel status og tilstand for de udpegede naturtyper	5
5. Levesteder for arter omfattet af Habitatdirektivets bilag IV	6
6. Andre artsgrupper der skal tilgodeses ved naturpleje	6
6.1 Insekter	6
7. Mål og plejetiltag (Aktioner)	8
8. Dokumentation	11
9. Kilder	12
9. Bilag – Konsekvensvurdering af handleplanen	13

1. Baggrund

Naturstyrelsen har udarbejdet en specifik handleplan for projektområdet ved Bjergene omfattet af EU LIFE projektet LIFE Overdrev (LIFE08 NAT/DK/000464 Dry Grassland in Denmark – Restoration and Conservation). Handleplanen er en af de aktiviteter som er indeholdt i projektet og den blev udarbejdet i projektets opstartsår 2010 med input fra eksperter tilknyttet projekts følgegruppe. Projektet slutter i 2013, hvor handlingerne skal være gennemført. Handleplanen indeholder dog også retning og perspektiver, som rækker ud over projektperioden. De vil kunne danne ramme om strategien for den fremtidige forvaltning af området.

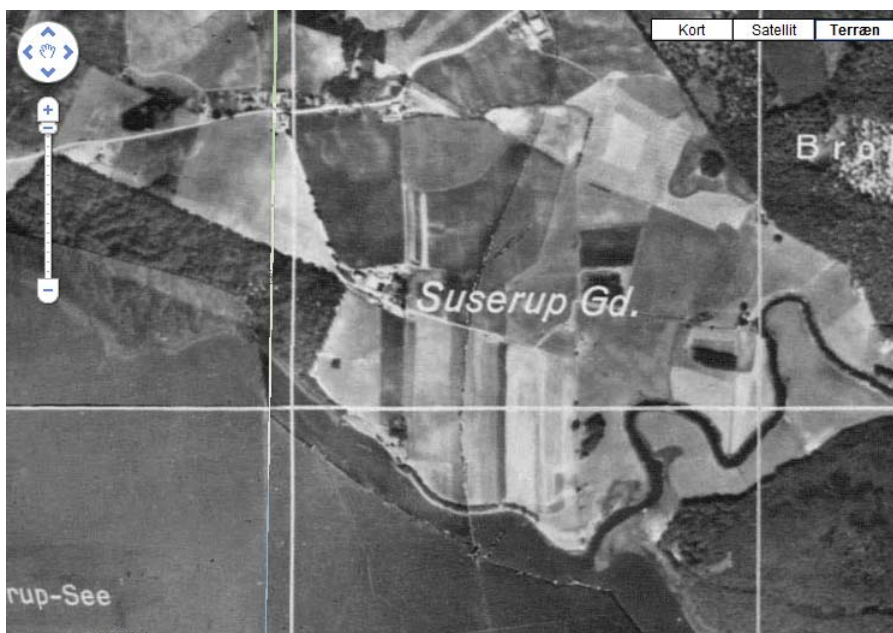
Denne handleplan beskriver mere detaljeret end plejeplanen hvad der skal gøres på specifikke arealer for at forbedre overdrevsarealer. Den har bidraget til udarbejdelsen af plejeplanen og følger ligesom denne op på Natura 2000-planen for område N163 *Suså med Tystrup-Bavelse Sø og Slagmosen*. Den vedrører i dette tilfælde Naturstyrelsens arealer på ca. 32 ha.

Naturstyrelsens samlede arealforvaltning i området er omfattet af flere planbestemmelser og retningslinjer end dem, der findes i denne plan. For supplerende læsning henvises til plejeplan for Natura 2000-området.

Der er udarbejdet en konsekvensvurdering af denne handleplan. Den er indsat som bilag 1.

2. Områdebeskrivelse

Arealerne omkring Suserupgård indgår i Habitatområde H 194. Der er tale om tidligere dyrkede og drænedes marker (figur 1). Mod øst ligger Tamosen (figur 2 og 3), som i dag er beskyttet natur. Mod vest er arealer omkring Suserup Skov udlagt til fri succession. Mod nord ligger en afvandet eng/mose (figur 3), som i dag er under forsumpning. Mod syd afsluttes arealet med stejle, sydvendte skrænter ned mod Tystrup Sø. Skrænterne har tidligere været græsset, men fremtræder i dag med mosaik af vældpræget urtevegetation vekslende med sumpskov med el og pil og tørrere partier med anden krat og løvskov.

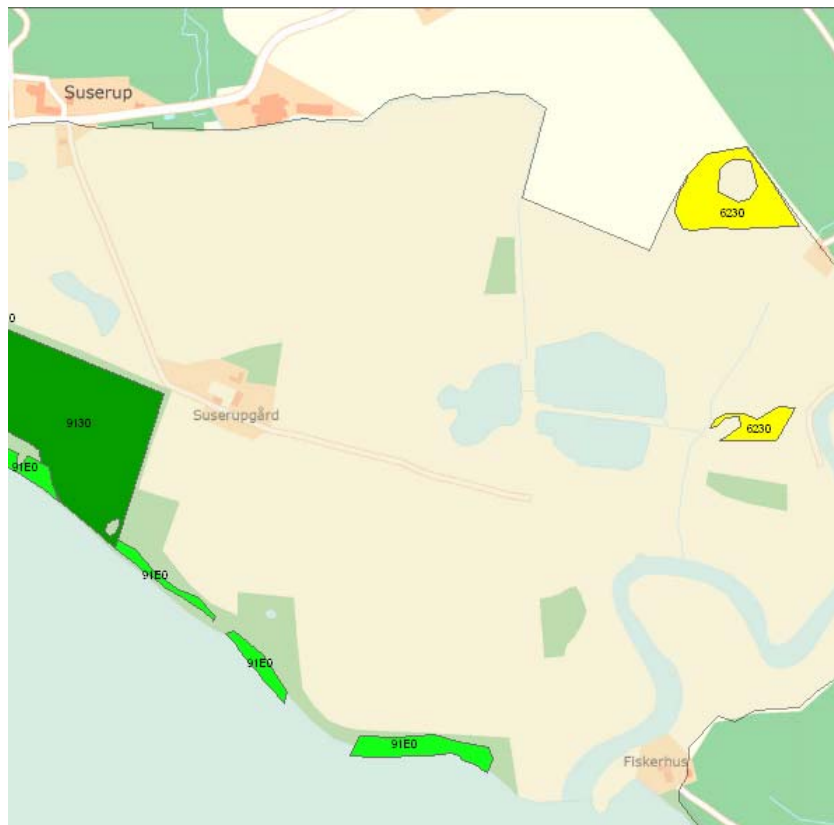
Figur 1. Dyrkede marker omkring Suserupgård 1945. Selv Tamosen synes i vidt omfang at være drænet og opdyrket.

Figur 2. Arealer omkring Suserupgård 2010. Arealerne i Tamosen er registreret som §3-naturtyperne eng, sø og overdrev. Arealerne mod vest er udyrket og uden naturregistrering. Arealer nord og øst for Suserup Skov er udlagt til fri succession, dog er der gravet paddevandhuller nord for skoven. Projektområdet er vist med rød afgrænsning.

Figur 3. Historisk målebordsblad af området (1900-1960) som viser et lille vandhul ved gården og en afvandet eng mod nord.

Figur 4. Kort fra Prior, som viser de kortlagte habitatnaturtyper i projektområdet og deres naturtilstand samt grænserne for habitatområdet (med skygge).

Figur 4 viser at der i projektområdet er registreret artsrigt surt overdrev (6230) på to små bakkeknolde i den østlige del af projektområdet samt små partier med aske-elle skov (91E0) på skrænterne mod søen. Bevarings-tilstanden af sumpskoven er gunstig, mens den er ugunstig for de sure overdrev (både artstilstand og struktur-tilstand). Manglende afgræsning er registreret som problem for de sure overdrev. Ved en besigtigelse fremstod det sure overdrev i projektområdet dog også forarmet som følge af tidligere arealanvendelse, antageligt gødsk-ning og muligvis tillige historisk opdyrkning. Der forekommer dog stadigvæk karakteristiske overdrevsarter i de to områder. Uden for projektområdet forekommer vegetation med overdrevsplanter på SØ-siden af Susåen og vest for projektområdet i Suserup Grusgrav og på græssede skrån timer nord for Tystruphus.

3. Fredninger

En stor del af områdets landnatur er fredet med det formål at bevare landskabet og derfor omfattet af pleje-planer.

Billede 1 Det sure overdrev ved Suserupgaard ligger isoleret i et agerlandskab. Foto: Annette Strøm Jacobsen, Naturstyrelsen.

4. Aktuel status og tilstand for de udpegede naturtyper

Kortlægning viser at områdets naturtyper har gunstig bevaringstilstand, men kigger man nærmere på tilstandsvurderingen kan man se at strukturtilstanden er ugunstig på Jøvets skræntoverdrev, og at artstilstanden er ugunstig på Fyns Hoveds overdrev. Den sandsynlige årsag til disse vurderinger er at Fyns Hoved er præget af tidligere dyrkning, mens Jøvets skrænter godt nok er gamle værdifulde overdrev, men desværre er stærkt truet af tilgroning med krat. Dette medfører øget risiko for lokal uddøen af typiske arter for naturtypen kalkoverdrev (6210). Strandengene er derimod generelt i gunstig tilstand.

Af NATURA2000-planen fremgår, at der på Jøvet og Fyns Hoved er gode muligheder for at indfri målsætninger om at øge arealet med kalkoverdrev ud fra nuværende agerjord og ved rydning af vedplanter på tilgroede tidligere overdrev.

5. Levesteder for arter omfattet af Habitatdirektivets bilag IV

Suserup huser bestande af springfrø, stor vandsalamander, lille vandsalamander og grøn frø.

6. Andre artsgrupper der skal tilgodeses ved naturpleje

Der er ikke registreret sjældne arter i projektområdet, men arealer uden for projektområdet, i Susåen, i Suserup Skov, i Tystrup Sø og de opgivne råstofgrave nord for projektområdet, er der registreret mange sjældne arter.

6.1 Insekter

I relation til projektets intention om at genoprette overdrev, er det interessant at der er registreret kejserkåbe (EN) og isblåfugl (NT) i Suserup Grusgrav. Kejserkåbe lever på violer, isblåfugl på muse-vikke.

Herudover findes *Hypera arundinis*, der er en mellemstor snudebille, 6-7 mm. Den lever på fugtige habitater på arter af skærmblostmstrede, bl.a. bredbladet mærke (*Sium latifolium*) og billebo-klaseskærm (*Oenanthe aquatica*). Larven fouragerer på blomster og blade; de fuldvoksne larver gnaver sig ind i bladskeder og stængler, hvor de forpupper sig. Arten er tidligere fundet på en række lokaliteter i forskellige egne af landet, men den er gået markant tilbage, og efter 1960 foreligger kun fund fra SZ: Suserup og NEZ: Vindinge ved Roskilde og Lyngby Åmose. Ved Suserupgård er den fundet i en lille mose på bredbladet mærke, bl.a. 28.7.1988. Ved en eftersøgning af arten for nylig (vistnok 2009) lykkedes det ikke at genfinde arten. Lokaliteten ligger ikke i selve LIFE-området, men ganske kort nord herfor.

Etablering af ynglevandhuller vil kunne fremme *Hypera arundinis*, naturligvis forudsat at egnede værtsplanter etablerer sig i vandhullerne samt at billen stadig forekommer i området. Ved forøgelse af græsningsarealet er det vigtigt at være opmærksom på eventuelle forekomster af vandhuller med bredbladet mærke og/eller billebo-klaseskærm. Hvor planterne konstateres, er det vigtigt, at i al fald dele af bevoksningerne friholdes for græsning, så skærmpflanterne ikke nedgræsses totalt.

7. Mål og plejetiltag (Aktioner)

Af relevans for projektområdet er den overordnede målsætning for NATURA2000-området at forbedre tilstanden af kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng og rigkær. Konkrete målsætninger af relevans for projektområdet består i genetablering af kalkoverdrev på arealer uden andre habitatnaturtyper samt at opnå gunstig bevaringsstatus af eksisterende naturtyper. Desuden stabiliseres eller øges arealet med levesteder for havørn, kongeørn, mosehornugle, isfugl, rørhøg og engsnarre. Dette gælder også for trækfugle som sædgæs, trolldænder og sangsvaner.

Målsætningen for projektområdets tørre arealer er overdrev, og det vurderes at potentialet for udvikling af kalkoverdrev (6210) sandsynligvis vil være større end surt overdrev (6230), eftersom de tidligere dyrkningsjorde vil have en høj pH og basemætning. Ved fortsat udpining og udvaskning vil dele af området dog kunne udvikles i retning af surt overdrev. Målsætningen for områdets vådbundsarealer vil være rigkær (7230) og tidvis våd eng (6410). Arealerne i projektområdet er dog så næringspåvirkede, at der vil gå en årrække før disse næringsfølsomme naturtyper vil kunne udvikles. Målsætningen for søbreddens kystskrænt vil være en mosaik af elle-askeskov (91E0) og rigkær (7230).

Indsatsen for at nå målsætningerne anbefales at bestå i græsning/høslæt, udpining af næringsstoffer, assisteret spredning af overdrevsarter, genopretning af naturlig hydrologi og retablering af vandhuller.

Virkemiddel: Græsning

Græsning anbefales på arealer som allerede i dag har et væsentligt naturindhold, og hvor græsningen vil medvirke til at udvikle naturtilstanden i positiv retning. Græsning fjerner kun få næringsstoffer, men begrænser dominansen af konkurrenceplanter og skaber småskala forstyrrelser til kolonisering af planter og strukturel variation. Græsning kan med fordel etableres som ekstensiv helårsgræsning i store folde med variation i fugtighed, vedplantedække og topografi. Hvis helårsgræsning ikke er mulig anbefales en lang græsningsperiode (medio april-ultimo oktober) af hensyn til gødningsfaunaen. Af samme grund anbefales økologisk kvæg eller kvæg som ikke behandles præventivt med ormemidler, da denne medicinering skader gødningsfaunaen.

Hjemmehørende vedplanter bevares som en del af græsningslandskabet, særligt gamle træer er vigtige for biodiversiteten, herunder de arter af rovfugle som er på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet. Græsning foreslås som virkemiddel på arealer afgrænset med rødt ("G") i figur 5 samt arealer med påtegningen "afgræsning". Det vurderes som afgørende i forhold til målsætningerne i NATURA2000-planen at det privatejede areal umiddelbart udenfor projektområdet (vist med rød cirkel på figur 5) inddrages i græsningen, fordi dette areal som det eneste i området, stadigvæk rummer bevaringsværdigt surt overdrev med mange karakteristiske arter, bl.a. hundeviolen, liden klokke, blåhat og bugtet kløver. Området indtegnet med rødt langs

sø-skrænten anbefales at indgå i græsningen, fordi der forekommer væld i skrænten, som vil kunne udvikles til rigkær ved en græsningspleje. Området mod vest op til Suserup Skov er udlagt til fri skovsuccession. Forslaget om græsning af dette område bygger på den forudsætning at skovsuccession under græsning er lige så videnskabeligt spændende og naturligt, som skovsuccession uden græsning. Ved at inddrage arealet i græsning vil man ydermere få lejlighed til at sammenligne skovsuccession med og uden græsning, idet successionsarealet nord for skoven er ugræsset.

Virkemiddel: Høslæt

Høslæt foreslås som aktion på arealer hvor det er muligt at høste og fjerne biomassen (se figur 5). Herved foretages en fraførsel af næringsstoffer fra den tilgængelige pulje, hvilket forbedrer chancerne for de karakteristiske nøjsomhedsplanter for overdrev, rigkær og eng.

Figur 5. Forslag til aktioner fordelt på forskellige virkemidler

Virkemiddel: Udpining af næringsstoffer

Udover høslæt foreslås en udpining af næringsstoffer ved dyrkning af afgrøder uden gødskning (se figur 5: "Omdrift"). Dyrkning foregår med det formål at opnå et fosfortal på < 10 mg P/kg jord og dyrkningsjorden efterlades i stub eller sortbrak uden undersåning af kulturgræsser eller kløver.

Til sammenligning og erfaringsopsamling foreslås tillige en udpining ved forskellige typer af jordbehandling uden dyrkning: Harvning, pløjning og reolpløjning. Ved dyrkning og jordbehandling opnås udover en udpining/udvaskning af næringsstoffer samtidig en hel eller delvis fjernelse af den eksisterende vegetation som typisk er domineret af udsåede kulturgræsser og hvidkløver. Når først flerårige kulturgræsser og kløver er vel-etableret, er dette en væsentlig barriere for at nå målet om udvikling af overdrev ved kolonisering af overdrevsplanter.

Virkemiddel: Assisteret spredning

Markerne omkring Suserupgård bærer præg af mange års dyrkning, og det er derfor meget sparsomt hvad der er tilbage af tidligere tiders overdrevsplanterne. Vi ved fra den videnskabelige litteratur at genopretning af overdrev er stærkt afhængig af at overdrevsplanterne koloniserer markerne i de tidlige successionsfaser, hvilket ikke sker hvis de ikke findes i området når markerne lægges ud i succession. Når først der er etableret en sammenhængende vegetation af kulturgræsser og kløver, er det meget vanskeligt for overdrevsplanter at kolonisere arealerne. Den høje næringsstofstatus hæmmer også koloniseringen, fordi der hurtigt etableres et tæt vegetationsdække uden åbninger til kolonisering. Erfaringer fra udlandet viser at assisteret spredning ved hjælp af frisk hø fra eksisterende overdrev og/eller små stykker tørv med etablerede plantearter, kan være med til at sikre at overdrevsplanterne etablerer sig i de tidlige faser af successionen. Det kan imidlertid være vanskeligt at skaffe tilstrækkelige mængder af frisk hø eller overdrevstørv, når store arealer lægges ud i til genopretning af overdrev. Det kan dog ikke anbefales at anvende kommercielle frøblandinger fordi disse vil være genetisk fremmede, og ofte indeholder konkurrencesterke kulturformer af overdrevsarterne eller arter som ikke naturligt vil forekomme på overdrev i regionen. Høet skal høstes tidligt på dagen og indsamles straks, så de modne frø ikke tabes inden høet udsprede på arealerne.

I projektet foreslås assisteret spredning gennemført i mindre forsøgspareller. For høets vedkommende bør spredningen ske i sensommeren eller det tidlige efterår på arealer uden etableret plantedække, altså kort tid efter afgrødehøst eller jordbehandling. Idéelt set bør assisteret spredning først gennemføres når udvaskningsmålet på < 10 mg P/kg jord er opnået – for at sikre at miljøet er egnet til overdrevsplanternes langsigtede overlevelse.

Det anbefales at indsamle hø og tørv lokalt i området for at undgå floraforurening ved indførelse af arter, som ikke forekommer naturligt i området. Dette bør baseres på en lokal kortlægning af egnede områder. Foreløbig er området indtegnet med rød cirkel på figur 5 oplagt til høslæt, men det er ganske lille og bør suppleres af andre egnede områder. Potentielle områder omkring Tystrup Sø er eksempelvis Regnstrup Overdrev (Knurrevang ved Regnstrup og Borup Riis) samt overdrev ved figur 6 og 7. Regnstrup Overdrev er muligvis så tæt græsset at høslæt ikke er muligt, men her kan transplantation af tørv være en mulighed.

Figur 6. Holm mellem Tystrup og Bavelse Sø med ugræsset kalkoverdrev, egnet til indsamling af hø og tørv.

Figur 7. Areal med artsrigt surt overdrev uden græsning syd for Næsbyholm Storskov.

Virkemiddel: Naturlig hydrologi

Genopretning af naturlig hydrologi foreslås som virkemiddel fordi projektområdet indeholder mose, sø og våd lavning. Eftersom det lokale opland skræner mod og afvander til Tamosen, Susåen og Tystrup Sø bør det være muligt at genoprette naturlig hydrologi uden konsekvenser for tilgrænsende produktionsarealer. Genopretningen tager udgangspunkt i eksisterende kort over dræn og grøfter, og disse afbrydes, grøfterne ved fuldstændig tilkastning. Endvidere afbrydes eventuelle opstemninger, hvis disse findes i området. Gamle kort viser kun forekomsten af et vandhul i landskabet, og dette anbefales reableret. Yderligere vandhuller anbefales ikke gravet, eftersom dette ikke vurderes centralt for at løfte NATURA2000-områdets målsætninger. Desuden bør man afvente konsekvenserne af en hydrologisk genopretning i området. En hydrologisk genopretning kan gøre området væsentligt vådere, hvilket dels forventes at kunne mindske udledningen af kvælstof til Tystrup Sø, og dels forventes at øge sandsynligheden for at der med tiden kan udvikles rigkær i projektområdet, idet rigkær (samt kalkrige tidvise våde enge og kildevæld) udvikles optimalt i områder med en konstant gennemstrømning af grundvand. Hydrologisk genopretning kan gøre det vanskeligere at gennemføre græsning, men dette bør kunne lade sig gøre ved samgræsning med de tørrere arealer i området, og da vil dyrene græsse de vådere dele i tørre perioder af året.

Virkemiddel: Retablering af vandhuller

Det anbefales ikke at grave konstruerede vandhuller, hvor der ikke er sikker dokumentation for at der er tale om en genopretning af tidligere (naturlige) vandhuller. Der er allerede etableret konstruerede vådeområder nord for Suserup Skov. Nye og oprensede vandhuller vil kunne understøtte springfrø og stor vandsalamander. De øvrige paddearter vil drage nytte af de plejede vandhuller også.

Dokumentation

Det foreslås at genopretningen af overdrev i projektområdet dokumenteres med henblik på vidensopsamling for fremtidige projekter. Dels dokumenteres indsatsen ved at registrere denne på kort eller GIS, dels dokumenteres effekterne af udpining og succession i form af jordprøver med måling af pH og fosfortal (Olsen P), dels dokumenteres vegetationsudviklingen ved plantelister fra områder med forskellig indsats (jf. figur 5).

Kilder

Hypera arundinis: Den danske Rødliste. *redlist.dmu.dk* – Rødlistevurdering: Hans Gønget.

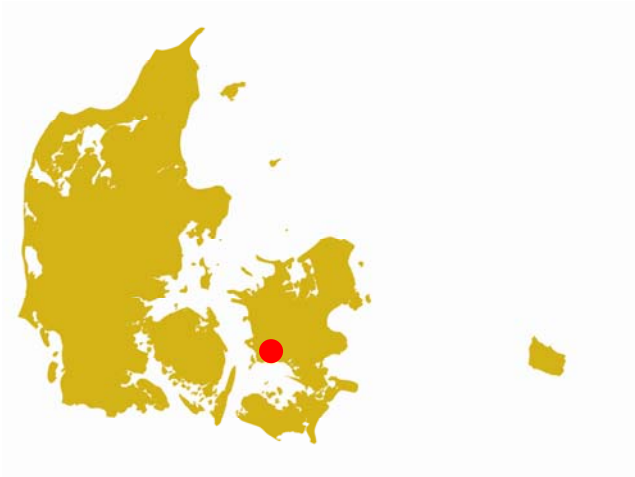
Note: Oplysningen om forekomsten af arten ved Suserup stammer fra Jan Boe Runge. Lokalteten er en lille mose, lige syd for golfbane, nordvest for LIFE-området.

Bilag 1: Konsekvensvurdering af handleplanen

Som led i et LIFE projekt [LIFE Overdrev II](#) på forskellige græslandsnaturtyper er Naturstyrelsen i gang med at forbedre tilstanden og udvide arealet med overdrev i Natura 2000-området. Desuden sker der en intensiv rydning af rynket rose og forbedring af yngle- og levesteder for springfrø, grøn frø og stor og lille vandsalamander. Planen er opfyldelse af sigtelinjen for den første planperiode, som lyder på at arealet med overdrev skal øges og invasive arter bekæmpes. I henhold til indsatsprogrammet for Natura2000-planen er der konkrete retningslinjer for de naturtyper, som er truede i deres biogeografiske region. Sure overdrev og kalkoverdrev er en af de naturtyper, som er i fare for at blive alvorligt forringede og derfor skal prioriteres inden for den første planperiode.

Projektet forventes at have en positiv effekt på naturtypen surt overdrev (6230), som er en del af udpegningsgrundlaget for området. Projektet forventes ligeledes at forbedre og øge antallet af yngle- og levesteder for områdets bilag IV-arter.

Projektet indebærer således ikke en forringelse af naturtyper eller levesteder for arter og vurderes ikke at medføre forstyrrelse af arter, som området er udpeget for.

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Haraldsgade 53
DK-2100 København Ø
Tlf.: (+45) 72 54 30 00

www.nst.dk